

Lovisa Halje

Bolagsstyrning och en hållbar utveckling

1 Introduktion

Det här bidraget behandlar bolagsstyrning och en hållbar utveckling.^{1, 2} Med "bolagsstyrning" avses skötseln och förvaltningen av ett bolag.³ "Hållbar utveckling" anknyter till Förenta nationernas mål för hållbar utveckling inom ramen för Agenda 2030.⁴ Det tycks närmast råda enighet om att företag har en viktig roll att spela i arbetet mot en hållbar utveckling.⁵ Samtidigt kan regelmiljön som företag verkar inom möjlig-

¹ Ett varmt tack till professor Mattias Dahlberg och till Linnea Wegerstad för korrekturläsning och kommentarer.

² Temat har behandlats i Halje, Rättslig operationalisering av företags samhällsansvar, 2022. Förevarande bidrag bygger i stor utsträckning på kap. 8 i nämnda arbete. Ang. typologin i kap. 3 se bl.a. a.a. 3.2, 4.4.1.

³ Jfr definitionen av "god bolagsstyrning" enligt Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 2: "God bolagsstyrning handlar om att säkerställa att bolag för aktieägarna sköts hållbart, ansvarsfullt och så effektivt som möjligt." Bergström och Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 6 uppl., 2021 s. 19 fokuserar på normerna kring skötseln av bolaget: "principer och bestämmelser för ägande och styrning av aktiebolag".

⁴ United Nations General Assembly resolution 70/1, *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, A/Res/70/1 (21/15 October 2015). World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, UNEP/GC/14/13, 1987, *passim* och med definition i kap. 2 p. 1. Meddelande från kommissionen, Den europeiska gröna given, KOM(2019) 640 slutlig. Se även United Nations General Assembly resolution 60/1, *2005 World Summit Outcome*, A/Res/60/1 (16 September 2005) p. 10. Elkington, *Cannibals with Forks*, 1999 *passim*, särskilt s. 70 ff.

⁵ Agenda 2030 mål 17, genomförande och globalt partnerskap. Skr. 2015/16:69 s. 3 och *passim*. Kurz, *Socially Responsible Investment and Shareholder Activism*, i: Crane et al (red), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*, 2008 s. 249 f. och *pas-*

göra hållbarhetsarbete i större eller mindre utsträckning. I det här kapitlet redogörs för aktiebolagsrättsliga verktyg för att vidta hållbarhetsåtgärder, det vill säga åtgärder för att anpassa bolagsverksamheten och bolagsstyrningen till en hållbar utveckling. Undersökningen är avgränsad till de bolagsorgan som enligt aktiebolagslagen (2005:551) (ABL) fungerar som beslutsfattare för bolaget: bolagsstämma, styrelse och verkställande direktör (VD).⁶ När termen ”bolag” eller ”företag” används i det följande är det aktiebolaget som avses, om inte något annat framgår. Redogörelsen bör dock kunna fungera väl som utgångspunkt för en bredare diskussion om hållbarhet i företagsstyrning.

I avsnitt 2 redogörs för de aktörer i bolagsstyrningen som är i fokus och hur de kan influera bolagsstyrningen enligt ABL. Därefter, i avsnitt 3, presenteras en enkel typologi över olika sätt på vilka företag kan bidra till en hållbar utveckling, nämligen genom kärnverksamhetens art (*vad*), genom anpassningar av hur verksamheten bedrivs (*hur*) samt genom själva bedrivandet av näringsverksamhet, oavsett vad som produceras (*att*). I avsnitt 4 analyseras, med utgångspunkt i avsnitt 2 och 3, möjligheterna som aktiebolagsrätten erbjuder för att vidta hållbarhetsåtgärder i bolagsstyrningen. I avsnitt 5 identifieras några utmaningar i hållbarhethänseende och betydelsen av den vidare regelmiljön som kringgärdar en hållbar bolagsstyrning.

2 Bolagsstyrningens aktörer och verktyg

Det högsta beslutande organet i aktiebolaget är *bolagsstämman*, där aktieägarna utövar sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter (ABL 7:1). Som utgångspunkt har alla aktier lika rätt i bolaget (ABL 4:1), men bolagsordningen kan föreskriva att det ska finnas aktier av olika slag i bolaget (ABL 4:1–2, dock 4:5). Det kan handla om att aktier har större eller mindre röstvärde på bolagsstämman eller att aktier ger olika rätt till utdelning.⁷

sim. Mares, Institutionalisation of Corporate Social Responsibilities, 2006 s. 2. Olovsson, CSR-krav i offentlig upphandling, Upphandlingsrättslig tidskrift 2017:4 s. 179.

⁶ ABL 7, 8 kap. Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 6. Om bärarna av viktiga funktioner som organ, delar av den juridiska personen, se Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör, 1989 s. 30.

⁷ Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt, 2 uppl., 2016 s. 135 f.

Bolagsstämman har möjlighet att påverka *bolagsordningens* utformning och kan också utfärda *stämmodirektiv* (ägaranvisningar).⁸ Bolagsordningen är vägledande för bolagsorganen i deras styrning av bolaget, men fyller också en informationsfunktion för bolagets andra intressenter.⁹ Stämmodirektiv fungerar som anvisningar till bolagsledningen och ska åtlydas så länge de inte strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning, bolagsordningen, funktionsfördelningsreglerna eller bolagets intresse.¹⁰ Vissa av nämnda aktiebolagsrättsliga gränser är förhållandevis tänjbara. För att ett beslut ska anses strida mot bolagsordningsföreskrifter om syfte och verksamhetsföremål eller mot bolagsintresset krävs att avvikelserna är *uppenbar*.¹¹ Dessutom gäller särskilda tolkningsprinciper för bolagsordningen som ger visst handlingsutrymme för bolagsorganen.¹² Vidare kan samtycke från samtliga aktieägare läka en bristande överensstämmelse med bolagsordningen eller aktieägarskyddsregler.¹³

⁸ Bolagsordningen upprättas av bolagets stiftare och ändras genom bolagsstämmobeslut (ABL 2:3, 2:10, 3:4). Stämmans anvisningsrätt anses följa av inskränkningarna i plikten att lyda dessa anvisningar som stadgas i ABL 8:41 st. 2 (se t.ex. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 177).

⁹ Informationen i bolagsordningen är tillgänglig genom Bolagsverket. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 106. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 655 f. 661 ff., 664, 666.

¹⁰ ABL 8:41 st. 2. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 178. Stattin, Företagsstyrning, 2 uppl., 2008 s. 212 ff. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 206. Östberg, Styrelseledamöters lojalitetsplikt, 2016 s. 255 ff. Styrelsen har därvidlag en prövningsplikt (Östberg, a.a. a.s.). Ang. bolagets intresse, se 1944 års aktiebolagslag 92 § 1 st. 3 men (se även SOU 1941:9 s. 347). Regeln utmönstrades i 1975 års aktiebolagslag, men själva principen ansågs fortfarande gälla. Prop. 1975:103 s. 382. SOU 1971:15 s. 216. Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 199 f. Åhman, a.a. s. 67.

¹¹ Det följde tidigare uttryckligen av lag (1944 års aktiebolagslag 76 §, 1910 års aktiebolagslag 55, 66 §§), men anses numera gälla som en allmän associationsrättslig princip. NJA 1987 s. 394 (hemförsäkring fackförbund), 402 (obiter dictum). SOU 1971:15 s. 216. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 116. Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag s. 167. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 684 ff. Enligt Åhman, a.a. s. 206, 208 f. torde ett agerande där bolagets intresse avsiktligt har åsidosatts bör alltid omfattas av regeln, i övrigt torde ett objekti-verat uppenbarhetsrekvisit gälla.

¹² Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 118. Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag s. 166 f. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 665 ff., 675 f.

¹³ Den s.k. SAS-principen. Se t.ex. NJA 1967 s. 313 (inkrämfsförsäljning); NJA 1924 s. 186 (hushållsskola). Efter läkning m.h.j.a. SAS-principen ska anvisningen åtlydas. Ek-

Styrelsen och i förekommande fall verkställande direktör, nedan *bolagsledningen*, är underordnade bolagsstämman.¹⁴ Bolagsledningen anses ha en allmän plikt att *agera i bolagets intresse*.¹⁵ Styrelsen svarar för bolagets organisation och förvaltning (ABL 8:4 st. 1). Styrelsen har en vidsträckt förvaltningskompetens, men vissa frågor ska bolagsstämman besluta om enligt ABL eller enligt principen om oreglerad exklusiv stämkompetens.¹⁶ Verkställande direktör (VD) ska sköta bolagets löpande förvaltning enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar (ABL 8:29 st. 1). Med löpande förvaltning avses åtgärder som ingår i driften av bolagets verksamhet och som inte är av ovanligt slag eller av stor betydelse.¹⁷ Styrelsen och verkställande direktör företräder aktiebolaget (ABL 8:35, 36).¹⁸ Bolagsstämman har ingen representationskompetens.

Styrelsen kan utfärda *anvisningar och riktlinjer till VD* (ABL 8:29). Sådana anvisningar och riktlinjer ska åtlydas så länge de inte strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning, bolagsordningen, funktions-

lund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 176–177. En anvisning som strider mot en regel i aktiebolagslagen som ska skydda tredje man, exempelvis en borgenär, får däremot inte verkställas även om alla aktieägare skulle samtycka till anvisningen. En sådan utgör en nullitet enligt ABL 7:51 st. 2 p. 1 och ska inte efterhöras. Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 201. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 733.

¹⁴ Om termen bolagsledning, se rubriken till ABL 8 kap. Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 30 f. Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 6.

¹⁵ Prop. 1975:103 s. 376–377. Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 16 ("i bolagets och samtliga aktieägars intresse"). Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 277 f. Östberg, Något om skyldigheten att iaktta bolagets intresse vid insolvens, i: Bernitz et al (red), Festskrift till Lars Pehrson, 2016 s. 455. Östberg, Styrelseledamöters lojalitetsplikt bl.a. s. 63, 139, 150 ff. Se även Sjäffell och Anker-Sörensen, Directors' Duties and Corporate Social Responsibility (CSR), i: Birkmose et al (red), Boards of Directors in European Companies, 2013 s. 157. EU-kommissionen, Study on Directors' Duties and Sustainable Corporate Governance, 2020 *passim*, 5.1, 5.3.

¹⁶ Se t.ex. ABL 3:4, 25:1. Den oreglerade exklusiva stämkompetensen, eller "residualkompetensen" gäller åtgärder som bedöms som likvärdiga med en förändring av bolagets verksamhetsföremål, som förändrar förutsättningarna för bedrivandet av bolagets verksamhet eller annars är av mycket stor betydelse för bolaget. SOU 1995:44 s. 157. Arvidsson, Aktieägaravtal, 2010 s. 127. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 181 ff. Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag, 12 uppl., 2018 s. 132, 157 ff. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten, 1997 s. 537 ff.

¹⁷ Jfr ABL 8:29 st. 2.

¹⁸ En särskild firmatecknare kan också utses enligt ABL 8:37–38.

fördelningsreglerna eller bolagets intresse.¹⁹ Styrelsen kan även utfärda *riktlinjer av mer intern karaktär* inom ramen för sitt uppdrag.²⁰ Sådana riktlinjer utgör inte anvisningar från överordnat organ och aktualiserar inte den aktiebolagsrättsliga lydnadsplikten. Styrelsen kan vidare utforma *VD-avtalet*, det vill säga det avtal som stadgar villkoren för VD:s anställning. Styrelse och VD kan också fatta beslut om *momentana åtgärder* inom ramen för sin respektive kompetens.

Ytterligare ett verktyg för att påverka bolagsstyrningen är att upprätta *riktlinjer för ersättning* till ledande befattningshavare, såsom styrelse och VD. I sådana riktlinjer kan kopplingen mellan mål och utbetald ersättning tydliggöras, och de kan därmed fungera incitamentsskapande. Sådana riktlinjer bör i regel antas av bolagsstämman, i vart fall om de rör ersättning till styrelseledamot.²¹ Det hindrar inte att styrelsen är involverad i riktlinjernas utformning.²²

Genom nämnda aktiebolagsrättsliga verktyg kan hållbarhetsnormer förankras i rätten.²³ Därmed får de en självständig status i bolagets normkontext och kan kopplas till rättsföljder. Det innebär att om normerna inte åtlöds och det orsakar skada, kan skadestånd enligt 29 kapitlet ABL aktualiseras. Andra mer informella konsekvenser som entledigande kan också komma i fråga.

Det finns även sätt att påverka bolagsstyrningen som inte berörs i ABL. Aktieägare kan sinsemellan komma överens om hur bolaget ska

¹⁹ Se ABL 8:41 st. 2 och strax ovan om övriga begränsningar i lydnadsplikten.

²⁰ Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 249. Svernlöv, Arbetsordning och andra instruktioner i aktiebolaget, 3 uppl., 2015 s. 10. Östberg, Några tankar kring aktiebolagslagens vinstsyfte, i: Andersson et al (red), Vänbok till Anders Lagerstedt, 2020 s. 214. Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 14, 16. Särskilt om arbetsordning i publika aktiebolag, se ABL 8:46 a–b; Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 19.

²¹ Jfr ABL 8:23 a och Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 22. Se t.ex. ABL 7:61 st. 1, 8:51–53 ang. att vissa publika aktiebolag ska upprätta riktlinjer för ersättning. Enligt reglerna ska bolagsstämman anta riktlinjerna, på förslag av styrelsen. Enskilda aktieägare kan också lämna förslag till riktlinjer (prop. 2018/19:56 s. 121, 123). Det står naturligtvis fritt för andra bolag än de som träffas av reglerna att upprätta riktlinjer för ersättning. Mot bakgrund av Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 2 f., 22 finns skäl att låta aktie- och aktiekursrelaterad ersättning behandlas på stämman även i privata bolag. Det bör dock vara acceptabelt för styrelsen att upprätta ersättningsriktlinjer för VD och andra ledande befattningshavare.

²² Jfr ABL 8:51 st. 1–2.

²³ Om rättslig förankring, se Halje, Rättslig operationalisering av företags samhällsansvar 1.2.2.1.

styras i så kallade *aktieägaravtal*.²⁴ Aktieägare kan även agera för hållbarhet genom att låta *investeringsbeslut* påverkas av hållbarhetshänsyn, exempelvis genom att inte investera i vissa branscher.²⁵ Aktieägare kan vidare försöka påverka bolagsledningens agerande genom *informella kontakter*. Sådana regleras inte i aktiebolagslagen och ingen lydnadsplikt föreligger formellt sett.

3 Bolag och en hållbar utveckling. *Vad, hur och att*

Ett bolags själva kärnverksamhet, produkten som företaget tillverkar och erbjuder, kan i sig bidra till en hållbar utveckling (*vad*).²⁶ Det kan exempelvis handla om framställning av miljövänligt bränsle, eller tillhandahållande av tjänst som främjar klimatmässiga eller sociala ändamål, såsom en bilpool eller verksamhet inom vård eller utbildning.

Ett företag kan också bidra till en hållbar utveckling genom att anpassa *hur* verksamheten bedrivs till hållbarhetsändamål. En sådan anpassning kan till exempel utgöras av en övergång till miljövänliga transportalternativ eller förbättringar av arbetsvillkoren i leveranskedjan. Gränsen mellan anpassningar av *hur* kärnverksamheten bedrivs och anpassningar av själva kärnverksamheten i sig (*vad*) är naturligtvis flytande. Byte av fordonstyp kan till exempel ses som en anpassning av hur verksamheten bedrivs, men skulle i vissa typer av verksamhet kunna betraktas som en ändring av verksamheten i sig. Möjligheter till reparation, service och återbruk kan rymmas inom ramen för tillverkning och försäljning av en vara, men om det sker i större utsträckning kan argumenteras för att själva verksamheten har förändrats.

²⁴ Aktieägaravtal regleras inte närmare i ABL. Om aktieägaravtal, se t.ex. Arvidsson, *Aktieägaravtal passim*.

²⁵ Kurz, *Socially Responsible Investment and Shareholder Activism passim*. Sjöström, *Hållbara investeringar*, 2014 *passim*.

²⁶ Jfr t.ex. SOU 1941:9 s. 295, där det framgår att samhällsändamål såsom önskan att tillgodose det svenska näringslivets, landets eller en viss orts behov av en ekonomisk verksamhet, kan ligga bakom bildandet av ett bolag med vinstutdelningssyfte. Se även Campbell och Vick, *Disclosure law and the market for corporate social responsibility*, i: McBarnet et al (red), *The New Corporate Accountability*, 2007 s. 250. Business Roundtable, *Statement on the Purpose of a Corporation* 19/8 2019.

Även altruistiskt färgade åtgärder, såsom välgörenhet, kan vara ägnade att bidra till en hållbar utveckling. Sådana åtgärder kan betraktas som sätt att anpassa verksamhetsutövandet till hållbarhetsändamål (*hur*). Skillnaden mellan å ena sidan åtgärder som är direkt relaterade till kärnverksamheten och å andra sidan välgörenhet kan emellertid ha rättslig relevans. Till exempel måste en ”affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget” och som därmed utgör en värdeöverföring i aktiebolagsrättslig mening, följa reglerna för värdeöverföringar i 17 kapitlet ABL. Ett annat exempel är att om affärshändelsen utgör en gåva är den inte en avdragsgill utgift enligt inkomstskattelagen (1999:1229) 9:1–2.²⁷

Vidare kan själva existensen av företaget, oaktat verksamhetens art och dess hållbarhetsanpassningar, främja en hållbar utveckling (*att*).²⁸ Skatteintäkter genererade av näringsverksamhet är en förutsättning för att det offentliga ska kunna vidta nödvändiga hållbarhetsåtgärder.²⁹ Skapandet av sysselsättningsstillfällen är ägnat att motverka fattigdom och bidra till ekonomisk tillväxt och därmed, potentiellt, till en hållbar utveckling.³⁰

²⁷ Avdrag har medgivits för klimatkompensation, se HFD 2018 ref. 55, jfr HFD 2014 ref. 62. Bjuvberg och Cejje, Klimatkompensation och motprestationer – några reflektioner, Svensk Skattetidning, 2018:8 s. 528 ff. Cejje, HFD:s avgörande i klimatkompensationsmålet – flera missade möjligheter, Skattenytt, 2014, s. 933–952.

²⁸ Detta sätt att bidra till en hållbar utveckling kan relateras till aktiebolagslagens och aktiebolagsformens övergripande ändamål att underlätta och främja näringsverksamhet, vilket i sin tur ska bidra till samhällsnytta. Kraakman et al, The Anatomy of Corporate Law, 2 uppl., 2009 s. 28 f. Stattin, Företagsstyrning s. 51 ff., s. 54. Östberg, Något om skyldigheten att iakttä bolagets intresse vid insolvens s. 457. Se även definitionen av god bolagsstyrning i 2004 års kod för bolagsstyrning: ”[c]orporate governance, eller bolagsstyrning med en svensk term, handlar om att styra bolag på ett sådant sätt att de uppfyller ägarnas krav på avkastning på det investerade kapitalet och därigenom bidrar till samhällsekonominns effektivitet och tillväxt” (Svensk kod för bolagsstyrning 2004 s. 7, min kursivering). I ett hållbarhetsperspektiv kan ifrågasättas hur samhällsnyttig ekonomisk effektivitet och tillväxt är, men definitionen visar hur som helst på en potentiellt övergripande samhällsnyttig funktion hos aktiebolaget.

²⁹ Se även Hilling och Ostas, Corporate Taxation and Social Responsibility, 2017 s. 56–57.

³⁰ Agenda 2030 mål 1 och 8. Prop. 1975:103 s. 197. SOU 1971:15 s. 113. SOU 1941:9 s. 4. Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 353, 372 f. Se även Sjäffell, Sustainable Value Creation Within Planetary Boundaries – Reforming Corporate Purpose and Duties of the Corporate Board, University of Oslo Faculty of Law Research Paper No. 2020-20, Nordic & European Company Law Working Pa-

4 Bolagsstyrning och en hållbar utveckling. Möjligheter

4.1 *Vad.* Att bidra till en hållbar utveckling genom verksamhetens art

Hållbarhetsanpassningar med hänseende på vilken typ av verksamhet bolaget bedriver ligger framför allt i bolagsstämmans händer. Verksamheten regleras ytterst av bolagsordningen och förändringar av verksamhetens art kan behöva återspeglas i exempelvis den obligatoriska bolagsordningsföreskriften om bolagets verksamhetsföremål (ABL 3:1 st. 1 p. 3).

Inom ramen för vad uppenbarhetsrekvisitet och principerna för tolkning av bolagsordningen ger, finns även utrymme för bolagsstämman att ge stämmodirektiv om hållbarhetsanpassningar av verksamheten. Det får avgöras i det enskilda fallet om ett stämmodirektiv innebär en sådan förändring av bolagets verksamhet som bör ta sig uttryck i bolagsordningen. En fördel med att låta hållbarhetsanpassningar speglas i bolagsordningen är att den då har större förutsättningar att fylla en informativ funktion gentemot bolagets intressenter och en vägledande funktion i förhållande till bolagsorganen. Eftersom det krävs bolagsstämmobeslut för att ändra bolagsordningsföreskrifter och samtliga aktieägares samtycke för att frångå dem i ett enskilt fall, finns samtidigt skäl att låta bolagsordningen ha en förhållandevis vag utformning.³¹

Inom ramen för uppenbarhetsrekvisitet och bolagsordningen kan även bolagsledningen, genom riktlinjer, anvisningar och konkreta åtgärder, påverka verksamhetens karaktär. Med hänsyn till att ändringar av verksamhetsföremålet alltid ska göras av bolagsstämman och att förändringar av förutsättningarna för verksamheten anses falla under den oreglerade exklusiva stämmokompetensen, finns dock ofta skäl att låta stämman besluta om dylika anpassningar.

per No. 21-04 s. 3. Business Roundtable, Statement on the Purpose of a Corporation 19/8 2019.

³¹ En alltför otydlig bolagsordning kan dock föranleda krav på yttrande eller rättelse enligt ABL 27:2 st. 1 p. 3.

4.2 *Hur. Att bidra till en hållbar utveckling genom anpassningar av hur verksamheten bedrivs*

4.2.1 *Bolagsordningsföreskrifter*

Bolagsordningsföreskrifter kan på olika sätt uppställa krav på att verksamheten ska bedrivas på ett sätt som främjar hållbarhetsändamål (*hur*). I det följande redogörs för bolagsordningsföreskrifter som anger bolagets *syfte*, bolagsordningsföreskrifter som ger *ramar* för verksamhetens bedrivande och bolagsordningsföreskrifter som uppställer *värden* att beakta i bolagsstyrningen.

Ett aktiebolags syfte ska framgå av bolagsordningen. Om ingenting annat anges, är syftet med bolagets verksamhet att ge vinst till fördelning mellan aktieägarna (ABL 3:3). Syftet kan på olika sätt anpassas till hållbarhetsändamål. En variant är att bolagets verksamhet helt eller delvis har till syfte att främja ett visst hållbarhetsändamål.³² En risk med att ha flera syften är att de i praktiken kan vara motstridiga och därmed inte effektiva som vägledning eller som grund för ansvarsutkrävande.³³ Angivandet av flera syften måste inte vara problematiskt i ett informationsperspektiv, även om det finns en risk att informationen i bolagsordningen för en intressent framstår som intetsägande eller skönmålade. En annan variant är att bolaget har ett vinstsyfte men att vinsten ska tillfalla ett hållbarhetsändamål (eventuellt tillsammans med aktieägarna).³⁴ Om verksamhetsföremålet utformas så att bolagets verksamhet i sig främjar

³² Jfr prop. 2004/05:85 s. 218 ff.; prop. 1975:103 s. 476; SOU 1941:9 s. 295. Jfr för kommunala bolag kommunallag (2017:725) 10:3 p. 1–2. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 116. Stattin, Kommunal aktiebolagsrätt, 2004 s. 23. Se även OECD, G20/OECD Principles of Corporate Governance, 2015 avsnitt V.A.2, där det framstår som att etiska policies m.m. skulle utgöra ett bolagssyfte, *company objective*. Det bör dock ofta ligga närmare till hands att betrakta sådana som sidorestriktioner. Om *company object* och *purpose*, se Stattin, Aktiebolagets funktion, 2022 s. 240, 244. Kraven på danska företag för att erhålla certifieringen B Corp. ger ett exempel på hur hållbarhetssyfte kan utformas. Bolagets *formål* ska anges vara att ”bland andet i sin virksomhed og drift at have [...] en væsentlig positiv indvirkning på samfundet og miljøet som helhed” (<https://www.bcorporation.net/en-us/about-b-corps/legal-requirements>, senast besökt 8 december 2022). Något motsvarande krav tycks inte finnas för svenska företag.

³³ Det har framförts att bolagsordningsbestämmelser inte får strida mot ”grunderna” för ABL. Prop. 1975:103 s. 298. SOU 1941:9 s. 80. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 619. Helt klart är hursomhelst att ett aktiebolag enligt ABL 3:3 kan ha ett annat syfte än vinst till fördelning mellan aktieägarna, oavsett hur väl detta kan anses överensstämma med grunderna för ABL.

³⁴ Prop. 1975:103 s. 476. SOU 1941:9 s. 295. Arvidsson, Aktieägaravtal s. 87.

en hållbar utveckling (*vad*), kan detta ske genom att en eventuell vinst enligt bolagsordningen ska gå tillbaka till verksamheten.³⁵ Även ”externa” hållbarhetsändamål bör accepteras som residualtagare, så länge aktiebolagslagens kapitalskyddsregler följs.³⁶ En tredje variant för att anpassa syftet till hållbarhetsändamål är att låta bolaget ha ett vinstutdelningssyfte i enlighet med ABL 3:3, men att ge anvisningar i bolagsordningen för hur detta vinstutdelningssyfte ska tolkas och eftersträvas. Sådana anvisningar kan explicit relatera syftet till hållbarhetsändamål eller långsiktighet.³⁷

Bolagsordningsföreskrifter om hållbarhet som ställer upp (andra) ramar för verksamhetens bedrivande kan utgöras av konkreta villkor för kärnverksamheten, såsom att bolaget enbart ska bedriva handel med produkter med en viss märkning.³⁸ Ramar för verksamhetens bedrivande kan också ha en mer övergripande och procedurinriktad karaktär, exempelvis att bolaget ska vara medlem i ett visst hållbarhetssamarbete³⁹ eller att vissa intressenter ska beaktas vid beslutsprocesser.⁴⁰

Bolagsordningsföreskrifter kan vidare påbjuda att vissa *värden* beaktas vid bolagsstyrningen.⁴¹ Även bolagsordningsföreskrifter om övergripande

³⁵ Jfr ABL 32 kap. om s.k. svb-bolag.

³⁶ Se Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 276 om möjligheten att i bolagsordningen föreskriva att gåva skall kunna lämnas även för andra ändamål än allmännyttiga (jfr ABL 17:5). Att införa ett sådant ändamål innebär inte att möjligheten till gåva enligt ABL 17:5 tas bort. SOU 1941:9 s. 301. Åhman, a.a. s. 607, 630.

³⁷ Typiskt sett anses långsiktighet i bolagsstyrningen främja hållbarhet. Halje, Rättslig operationalisering av företags samhällsansvar s. 474 ff.

³⁸ Exempelvis att bolaget enbart ska bedriva handel med rättvisemärkta produkter (Arvidsson, Aktieägaravtal s. 87). Ohlson, Vikten av vinst: en studie av syftets betydelse i bolagsstyrning, 2012 s. 52.

³⁹ Arvidsson, Aktieägaravtal s. 87. Enligt Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 276 bör det ”i princip [krävas] att bolagets verksamhet direkt eller indirekt främjas av medlemskapet för att det ska vara tillåtet”.

⁴⁰ Jfr direktivförslag KOM(2022) 71 art 25. Ett (annat) exempel finns i riktlinjerna för att danska bolag ska erhålla certifieringen B Corp., <https://www.bcorporation.net/en-us/about-b-corps/legal-requirements>, senast besökt 8 december 2022.

⁴¹ Värden i bolagsordningen kan fungera både som regelstyrning och som värderingsstyrning (Frostenson, Det interna perspektivet – styrning av etik och CSR, i: Borglund et al, CSR och hållbart företagande, 3 uppl., 2021 s. 165 ff.). Möjligen närmar vi oss här värderingsstyrning, även om också regelstyrning kan ske genom uppförandekoder och ”mjuka” policyer. Mayer, Firm Commitment, 2013 s. 193 f., s. 243 ff. och *passim*.

och allmänt hållna mål kan betraktas som värden att beakta.⁴² Liksom multipla syften kan strida mot varandra kan också värden vara sinsemellan motstridiga och svåra att implementera. Det hindrar inte att identifieringen av grundläggande visioner och värden kan fungera vägledande eller motiverande i enskilda beslutssituationer.⁴³ De kan också informera intressenter om organisationens riktning och ambitioner.⁴⁴ Värden fungerar dock typiskt sett mindre väl som grund för ansvarsutkrävande.⁴⁵

Bolagsordningsföreskrifter som ställer upp ramar i hållbarhetskänslighet eller värden att beakta kan precisera andra bolagsordningsföreskrifter. Exempelvis kan de förtydliga hur föreskrifter om syfte och verksamhetsföremål ska tolkas.⁴⁶ Antag att ett bolag har ett vinstutdelningssyfte enligt ABL 3:3. Det säger i sig ingenting om på vilken sikt vinsten ska uppnås, eller i vilken utsträckning avkall på bolagets ekonomiska intressen kan göras. Sidoföreskrifter om hållbarhet har förutsättningar att nyansera och anpassa ett sådant syfte till valda hållbarhetsändamål. Om sidoföreskrifter exempelvis anger att enbart varor med en viss hållbarhetscertifiering ska köpas in, bör så ske, även om det skulle vara mindre ekonomiskt förmånligt för bolaget än ett alternativt agerande.⁴⁷ Samtidigt gäller det omvända, det vill säga en sidoföreskrift om hållbarhet bör ofta tolkas i ljuset av föreskrifter om syfte och verksamhetsföremål.⁴⁸

⁴² Östberg, Några tankar kring aktiebolagslagens vinstsyfte s. 221, 227 f. Jfr prop. 2009/10:179 s. 10 f., där det framgår att det var ett mål att Vattenfall skulle tillhöra de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion och att regeringen avsåg att bolagsordningen skulle överensstämma med "grundläggande värderingar om miljöhänsyn och globalt ansvar som vägleder Sverige i klimatpolitiken och politiken för global utveckling".

⁴³ Mayer, Firm Commitment s. 193. Ohlson, Vikten av vinst s. 40. Stout, The Shareholder Value Myth, 2012 s. 108.

⁴⁴ Jfr Frostenson, Det interna perspektivet – styrning av etik och CSR s. 166.

⁴⁵ Frostenson, Det interna perspektivet – styrning av etik och CSR *passim* om intern styrning med uppförandekoder och "mjuka" policyer. Mayer, Firm Commitment s. 243 ff. efterfrågar tydligt angivna värden och att en *board of trustees* övervakar att bolagsstyrningen sker i enlighet med dessa värden. Identifieringen av värden hör alltså i Mayers modell samman med ett uppföljningssystem för dem.

⁴⁶ Arvidsson, Aktieägaravtal s. 77 f. Ohlson, Vikten av vinst s. 45, 47 f.

⁴⁷ Se även Riksrevisionen, Vattenfall AB – uppdrag och statens styrning, RiR 2004:18 s. 21 ff., 25 om Vattenfalls bolagsordning § 3. Stattin, Regeringens möjlighet att påverka beslut om försäljning av tillgångar i Vattenfall AB (publ.) s. 14.

⁴⁸ Sidorestriktioner och andra föreskrifter och bolagets syfte tolkas och förstås sålunda sammanvävt och i relation till varandra; inte fristående från varandra. Arvidsson, Aktieägaravtal s. 77 f. Ohlson, Vikten av vinst s. 45, 47 f.

Vad händer då om en sidoföreskrift om hållbarhet skulle strida mot bolagets syfte eller verksamhetsföremål? Rent principiellt bör syfte och verksamhetsföremål betraktas som tyngre vägande normer än sidoföreskrifter. En sidorestriktion som i en konkret situation skulle strida mot syfte eller verksamhetsföremål bör därför ge vika.⁴⁹ Ibland är det dock svårt att särskilja olika typer av bolagsordningsföreskrifter, exempelvis på grund av bolagsordningens systematik och formulering. En klausul kan ange både syfte och ramar för verksamheten och värden att beakta kan formuleras som syften.⁵⁰ Är sidorestriktionen alltid i konflikt med syfte och verksamhetsföremål bör bolagsordningen ändras. Risken för tolkningsproblem och motstridigheter i bolagsordningen kan förebyggas med hjälp av särskilda föreskrifter som förtydligar prioriteringar.⁵¹ Tolkningsproblem kan också uppstå på grund av att hållbarhetsnormer kan föra med sig en annan kontext, eller förförståelse, än vad bolaget normalt

⁴⁹ Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 675. Här ska erinras om uppenbarhetsrekvisitet och att en sidorestriktion som i en konkret situation skulle leda till ett fränsteg från syfte eller verksamhetsföremål kan tillämpas förutsatt att samtliga aktieägares samtycker till åtgärden (SAS-principen).

⁵⁰ För ett exempel på bolagsordningsföreskrift där syfte, verksamhetsföremål och andra föreskrifter vävs samman, se § 3 i Vattenfall AB:s bolagsordning, med rubriken "Verksamhet": "Föremål för bolagets verksamhet är att generera en marknadsmässig avkastning genom att, direkt eller genom dotter- och intressebolag: (a) affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget är ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion, ..." (Vattenfall AB, Bolagsordning antagen vid bolagsstämman den 11 april 2019 (<https://group.vattenfall.com/se/siteassets/sverige/om-oss/bolagsstyrning/bolagsordning-vattenfall-antagen-2019-04-11.pdf>, senast besökt 18 oktober 2022)). Enligt ordalydelsen är föremålet för bolagets verksamhet "att generera en marknadsmässig avkastning". Så kan dock knappast vara fallet. Att generera en marknadsmässig avkastning låter snarare som ett syfte, som ska uppnås genom de i paragrafen uppräknade verksamheterna (jfr "genom att"). Typerna av verksamhet som beskrivs i punkterna med början i (a) kan betraktas som verksamhetsföremål. Ett av verksamhetsföremålen är att "affärsmässigt bedriva energiverksamhet så att bolaget är ett av de bolag som leder utvecklingen mot en miljömässigt hållbar energiproduktion" (§ 3 (a)). Verksamhetsföremålet preciseras i denna del på två sätt. Energiverksamheten ska bedrivas affärsmässigt och samtidigt med en viss riktning, närmare bestämt målet att tillsammans med andra leda utvecklingen mot miljömässigt hållbar energiproduktion. Affärsmässighetsbegränsningen överensstämmer väl med syftet (att generera en marknadsmässig avkastning). Målet att tillsammans med andra leda utvecklingen mot miljömässigt hållbar energiproduktion tycks snarare antyda ett värde.

⁵¹ Se Stattin, Regeringens möjlighet att påverka beslut om försäljning av tillgångar i Vattenfall AB (publ.), Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet Working Paper Series 2016:2, s. 14–15 om regeringens handlingsmöjligheter i den så kallade brunkolsaffären.

verkar i. Det kan exempelvis vara oklart om en term bör förstås utifrån bolagets verksamhet eller den hållbarhetsbakgrund som termen kan anknytas till. Även detta kan tydliggöras i bolagsordningen.

4.2.2 Stämmodirektiv

Stämmodirektiv lämpar sig jämfört med bolagsordningsföreskrifter för åtgärder av mer momentan karaktär. Ett stämmodirektiv kan exempelvis påbjuda att vissa hållbarhetshänsyn ska beaktas inför en affär och att hållbarhetsvillkor ska inkluderas i avtalet.⁵² Ett annat exempel är att bolaget ska tillträda ett visst hållbarhetssamarbete eller göra satsningar inom hållbarhetsinnovation. Ett stämmodirektiv kan även handla om en gåva till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål enligt 17 kapitlet ABL.

Med hänsyn till att bolagsordningen ska tolkas flexibelt och att det krävs "uppenbara" avvikelser från verksamhetsföremål och syfte för att ett beslut ska anses vara i strid mot bolagsordningen bör utrymmet för stämmodirektiv om hållbarhet vara förhållandevis stort. Av särskilt intresse i ett hållbarhetssammanhang är att en åtgärd som kan betraktas som understödjande eller som en naturlig expansion av kärnverksamheten ofta är tillåten även om den inte uttryckligen faller under en bolagsordningsföreskrift.⁵³ Åtgärder till gagn för anställda eller underleverantörer, eller åtgärder som vidtas av marknadsföringsmässiga skäl bör ofta kunna räknas hit.⁵⁴ Hänsyn får tas till tekniska och ekonomiska landvinningar, så att teknik och metoder kan förändras utan att bolagsordningen för den skull måste ändras.⁵⁵ Det öppnar för intolkning av mer miljövänlig teknik och metoder.⁵⁶ Samhällsutvecklingen i övrigt torde också i viss mån kunna

⁵² Se Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 602.

⁵³ SOU 1941:9 s. 298 f. Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 214 ff. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 118. Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag s. 166–167.

⁵⁴ SOU 1941:9 s. 298 f. Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag s. 167. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 706 f., 709 f., 713. Se även NJA 1987 s. 394 (hemförsäkring fackförbund), där fackförbundets uppgift ansågs omfatta, förutom facklig verksamhet i traditionell mening, också insatser av ekonomisk eller kulturell betydelse för medlemmarna, så länge de kunde bedömas ligga i linje med den fackliga verksamheten.

⁵⁵ SOU 1941:9 s. 299. Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 215. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 703 ff.

⁵⁶ Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag s. 167. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 703 ff., 705 f. UfR 1966 s. 31 (dampskibsselskab).

beaktas, liksom hur bolaget har tolkat och tillämpat stadgarna tidigare.⁵⁷ Utvecklingen av företags- och branschpraxis och det omgivande samhällets förväntningar i hållbarhetskänseende bör därför kunna ha viss betydelse för tolkningen av vad som ryms inom syfte och verksamhetsföremål. Antag till exempel att en stämmoanvisning påbjuder en åtgärd om tillvaratagande av biprodukter eller hantering av avfall. Med hänsyn till hållbarhetsdiskursens betoning på ansvar för hela leveranskedjan och produktens livscykel, och med beaktande av om den har fått fäste i bransch- eller företagspraxis, är det inte otänkbart att en sådan anvisning, beroende på åtgärdens omfattning, är inom ramen för verksamhetsföremålet.⁵⁸

I vilken utsträckning en hållbarhetsåtgärd går att motivera ekonomiskt bör ha betydelse för om ett stämmodirektiv om åtgärden bedöms vara till nackdel för bolaget och således potentiellt i strid mot den aktiebolagsrättsliga generalklausulen (ABL 7:47, 8:41 st. 1).⁵⁹ Den föreslagna åtgärdens affärsmässighet kan vidare antas ha betydelse för bedömningen av stämmodirektivets förenlighet med ett eventuellt vinstsyfte. Många hållbarhetsåtgärder kan betraktas som affärsmässiga.⁶⁰ Vissa hållbarhetsåtgärder har, förutom själva hållbarhetsändamålet, ett tydligt affärsmässigt syfte. Andra hållbarhetsåtgärder saknar affärsmässig karaktär och utgör närmast värdeöverföringar. De är tillättna i den utsträckning de

⁵⁷ NJA 1987 s. 394 (hemförsäkring fackförbund). Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 118, 280. Stattin, Regeringens möjlighet att påverka beslut om försäljning av tillgångar i Vattenfall AB (publ.) s. 5.

⁵⁸ Jfr NJA 1922 s. 403 (sågverksrörelse). I fallet var fråga om rätten att i ett bolag som drev sågverksrörelse besluta om anläggande av en fabrik för att ta tillvara biprodukter från sågverksrörelsen. Majoriteten i Högsta domstolen menade att med hänsyn till "beshaffenheten och omfattningen av den med ifrågakvarande bolagsstämmobeslut avsedda anläggningen" skulle anläggningen strida mot ändamålet att bedriva sågverksrörelse. Mot bakgrund av rättsfallet bör anvisningar om tillvaratagande av avfall och restprodukter vara godtagbara så länge de inte är av för stor omfattning jämfört med huvudföremålet för verksamheten. Rättsfallet är till åren kommet. Det är tänkbart att de ekonomiska fördelarna med att tillvarata restprodukter och införliva en cirkulär ekonomi i bolaget är större idag, med hänsyn till hållbarhetsdiskursens genomslag. Därtill bör naturligtvis reglering om ansvar för avfallshantering och liknande beaktas. Se även Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 216.

⁵⁹ I normalfallet kan ett i bolagets perspektiv ekonomiskt välmotiverat beslut inte angripas. Prop. 1973:93 s. 137. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 191 f. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt, 7 uppl., 2020 s. 207.

⁶⁰ Hilling och Ostas, Corporate Taxation and Social Responsibility s. 149.

överensstämmer med 17 kapitlet ABL.⁶¹ Ytterligare andra hållbarhetsåtgärder kan i och för sig motiveras ekonomiskt, men är i ekonomiskt hänseende mindre fördelaktiga än tänkbara alternativ. Det kan exempelvis handla om investeringar som ger avkastning först på längre sikt eller mindre vinst än en annan möjlig investering, och åtgärder som innebär ett större affärsmässigt risktagande än alternativen. Med hänsyn till uppenbarhetsrekvisitet vid syftessavvikelse och möjligheten att motivera hållbarhetsåtgärder ekonomiskt bör även sådana åtgärder många gånger vara tillåtliga, särskilt om vinstsyftet är långsiktigt.⁶² Dessutom finns ett stort utrymme för risktagande och ”dåliga affärer”.⁶³ Skulle emellertid (genomförandet av) ett stämmodirektiv leda till skada för bolaget kan skadestånd enligt 29 kapitlet ABL aktualiseras.

Hållbarhetsanvisningar som utifrån en helhetsbedömning strider mot funktionsfördelningen eller mot bolagets intresse ska inte genomföras. Huruvida gränsen för funktionsfördelningsprincipen överskrids har inte att göra med att anvisningen rör hållbarhet, utan hur ingripande anvisningen är mot bakgrund av andra anvisningar och omständigheterna i övrigt. Att frekvent ge detaljerade anvisningar om specifika hållbarhetsåtgärder riskerar därför att strida mot funktionsfördelningsreglerna. Det bör dock vara i sin ordning för bolagsstämman att ge direktiv om åtgärder som uppställer ramar för förvaltningen, såsom deltagande i uppförandekoder och samarbeten. Med hänsyn till intresset av tydlighet i förhållande till bolagsledningen och andra intressenter bör emellertid övervägas om det rör sig om en förändring av så principiell och genomgripande karaktär att den bör komma till uttryck i bolagsordningen i stället för i stämmodirektiv.

Enligt den förhärskande synen i svensk rätt är bolagets intresse att likställa med (nuvarande) aktieägares gemensamma och hypotetiska in-

⁶¹ Se Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 692 ff. Om gåva NJA 1912 s. 25 (lastkaj). Hållbarhetsinvesteringar torde ofta snarare ha karaktär av åtgärder för verksamhetens bedrivande och utveckling än av investeringar av överskottsmedel (se Åhman, a.a. s. 709 f.).

⁶² Halje, Rättslig operationalisering av företags samhällsansvar s. 474 ff.

⁶³ Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 108, 276 ff. Parkinson, Corporate Power and Responsibility, 1993 s. 108 f. Sandström, Svensk aktiebolagsrätt s. 267 ff., 407. Stattin, Företagsstyrning s. 432. Svernlöv, En svensk business judgment rule? i: Andersson et al, Vänbok till Anders Lagerstedt, 2020 *passim*, 200 ff. Östberg, Styrelseledamöters lojalitetsplikt s. 62, 319 ff.

tesse, i alla fall i ett ekonomiskt välmående bolag.⁶⁴ Aktieägares gemensamma och hypotetiska intresse kan åtminstone delvis antas vara att få avkastning på sin investering. Diskussionen om hållbarhetsåtgärders förenlighet med bolagets intresse är därför lik diskussionen om överensstämmelse med ekonomiska överväganden. Tolkas bolagsintresset verksamhetsorienterat snarare än avkastningsorienterat, finns eventuellt större utrymme för åtgärder som kan antas löna sig först på längre sikt och med potentiellt mindre avkastning. Detta kan i förlängningen öka möjligheterna att beakta hållbarhetshänsyn. Ännu större handlingsutrymme ger ett intressentpluralistiskt bolagsintresse, det vill säga att bolagets intresse anses inkludera hänsyn till bolagets intressenter, såsom anställda, miljöintressen och lokalsamhälle. Det kan dock ifrågasättas hur väl ett sålunda definierat bolagsintresse fungerar som vägledning eller som grund för ansvarsutkrävande.⁶⁵

Avslutningsvis bör erinras om möjligheten att avvika från bolagsordningen eller aktieägarskyddsregler med samtliga aktieägares samtycke.⁶⁶

⁶⁴ Prop. 1997/98:99 s. 214, 220 f. NJA 2013 s. 117. Dotevall, Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör s. 376. I ett bolag som riskerar insolvens anses bolagets intresse utgöras av borgenärernas intresse, vilket minskar utrymmet för ekonomiskt risktagande och gör den affärsmässiga bedömningen av åtgärder strängare. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 178. Stattin, Företagsstyrning s. 214. Östberg, Något om skyldigheten att iakta bolagets intresse vid insolvens s. 466 ff., 470 ff., 474. Rt 1993 s. 1399.

⁶⁵ Jfr EU-kommissionens direktivförslag KOM(2022) 71 art 25 som föreslår ett intressentpluralistiskt bolagsintresse. Bolagets intresse som handlingsnorm kan betraktas som ett sätt att beskriva, en metafor för, den balansakt mellan olika intressenter och vinsthorisonter som bolagsstyrning oundvikligen innebär. Ett avkastningsorienterat intresse, ett verksamhetsorienterat intresse och beaktandet av bolagets intressenter bör alla kunna ingå i en sådan balansakt, och det kan ifrågasättas om det är fruktbart att betrakta dem som ömsesidigt uteslutande alternativ. Jfr Sjäffell, Towards a Sustainable European Company Law, 2009 s. 30 f., 107 som beskriver (*enlightened*) *shareholder value maximization* som den ekonomiska komponenten av bolagsintresset. Ett avkastningsorienterat och ett verksamhetsorienterat bolagsintresse ger dock större möjligheter till ansvarsutkrävande än ett intressentpluralistiskt. Jensen, Value Maximization, Stakeholder Theory and the Corporate Objective Function, Business Ethics Quarterly vol 12, nr 2, 2002 s. 245 f. Stattin, Företagsstyrning, s. 216, 219. Taxell, Aktiebolagets organisation, 1983 s. 13.

⁶⁶ Se ovan avsnitt 2. Den aktiebolagsrättsliga generalklausulen betraktas som en aktieägarskyddsregel och kan således frångås med samtliga aktieägares samtycke. Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 187 ff. Johansson, Svensk associationsrätt i huvuddrag s. 168 ff. Åhman, Behörighet och befogenhet i aktiebolagsrätten s. 787 ff.

Skulle en anvisning om hållbarhet riskera att bolagets verksamhetsföremål i praktiken förändras eller omöjliggörs, bör dock övervägas om bolagsordningen ska förändras eller förtydligas.⁶⁷

4.2.3 Ersättningsriktlinjer

Ersättningsriktlinjer kan koppla ersättningen till styrelseledamöter, VD och andra ledande befattningshavare till hållbarhetsändamål och därigenom ge incitament att agera i linje med målen i fråga. Bolagsorganen har stort handlingsutrymme att utforma ersättningsriktlinjerna i linje med hållbarhetsändamål.

Enligt ABL 8:51 ska vissa publika aktiebolag anta ersättningsriktlinjer. Riktlinjerna ska förklara hur de bidrar till bolagets affärsstrategi, långsiktiga intressen och hållbarhet (ABL 8:52 st. 1). De ska även förklara hur kriterier för eventuell rörlig ersättning och aktiebaserad ersättning bidrar till nämnda mål (8:52 st. 2 p. 3–4).⁶⁸ Det får anges i riktlinjerna att styrelsen tillfälligt får frånga dem, men fränsteg får endast tillåtas ”i enskilda fall där det finns särskilda skäl för det och ett avsteg är nödvändigt för att tillgodose bolagets långsiktiga intressen och hållbarhet eller för att säkerställa bolagets ekonomiska bärkraft” (ABL 8:53). Reglerna illustrerar hur ersättningsriktlinjer kan anpassas till hållbarhetsändamål.

4.2.4 Bolagsledningens riktlinjer, anvisningar och övriga beslut

Styrelsen har genom sitt övergripande ansvar för bolagets förvaltning och organisation stora möjligheter att påverka bolagets hållbarhetsarbete.⁶⁹ Detta kan ske genom interna riktlinjer och anvisningar till VD. Sådana riktlinjer och anvisningar kan avse konkreta åtgärder eller vara av mer övergripande karaktär. Styrelsen får även besluta om hållbarhetsåtgärder för bolagets räkning. Det kan röra sig om gåva till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål ”om saken med hänsyn till bolagets ställning är av ringa betydelse” och i övrigt i enlighet med värdeöverföringsreglerna

⁶⁷ NJA 1967 s. 313 (inkrånsmförsäljning). Visst stöd i NJA 2000 s. 404 (bruksflyg), NJA 1924 s. 186 (hushållsskola). Eklund och Stattin, Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt s. 176 f.

⁶⁸ Se även Svensk kod för bolagsstyrning 2020 s. 21 (p. 9.4), 22 (p. 9.7).

⁶⁹ OECD, G20/OECD Principles of Corporate Governance s. 46 f. Sjäffell, Redefining the Corporation for a Sustainable New Economy, *Journal of Law and Society*, vol. 45, nr 1, 2018 s. 42 f. Sjäffell, Sustainable Value Creation Within Planetary Boundaries s. 7.

i 17 kapitlet ABL.⁷⁰ Styrelsen kan beakta hållbarhet vid tillsättningen av VD och vid utformningen av VD-avtalet. Hållbarhetsåtgärder inom ramen för den löpande förvaltningen faller inom VD:s kompetens.

Det kan ifrågasättas vilket utrymme som finns för bolagsledningen att fatta mer strategiskt inriktade beslut om hållbarhet. I princip bör det falla under styrelsens behörighet att upprätta exempelvis en uppförandekod om hållbarhet.⁷¹ Det hindrar inte att styrelsen kan låta bolagsstämman ta upp uppförandekoden till beslut, för att förankra den hos aktieägarkollektivet. En uppförandekod som strider mot bolagsordningen kräver samtliga aktieägares samtycke. Ett verktyg av strategisk karaktär bör dock anpassas till bolagsordningen, alternativt bör en ändring av bolagsordningen övervägas. Hållbarhetsåtgärder som bedöms som likvärdiga med en förändring av bolagets verksamhet eller som förändrar själva förutsättningarna för verksamhetens bedrivande eller annars är av mycket stor betydelse för bolaget kan höra till stämmans exklusiva kompetens.⁷² I offentligägda bolag bör hållbarhetsåtgärder ibland kunna anses ha sådan politisk karaktär som motiverar stämmobeslut.⁷³

Liksom bolagsstämmans anvisningar, får styrelsens anvisningar inte åtyldas om de strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen (8:41 st. 2) och inte heller om de strider mot bolagets intresse eller mot funktionsfördelningsreglerna. Begränsningarna har diskuterats ovan och läsaren hänvisas dit (se 4.2.2).⁷⁴

4.3 Att bidra till en hållbar utveckling genom själva bedrivandet av näringsverksamhet

Bolagets stiftare och (andra) investerare ger de nödvändiga förutsättningarna för bolagets upprättande. Andra intressenter till bolaget är ofta nödvändiga för dess fortsatta existens. På en övergripande nivå tillhandahålls

⁷⁰ Det kan tilläggas att det historiskt tycks ha funnits en förväntan på företag att i viss mån ägna sig åt välgörenhet. Prop. 1910:54 s. 138. SOU 1941:9 s. 295, 300.

⁷¹ Se t.ex. Svensk kod för bolagsstyrning 2020 3.1.

⁷² Se ovan avsnitt 2.

⁷³ Om offentligt ägda bolag och riktlinjer eller anvisningar av politisk karaktär som måste behandlas på bolagsstämman, se Stattin, Regeringens möjlighet att påverka beslut om försäljning av tillgångar i Vattenfall AB (publ.) s. 6. Stattin, Kommunal aktiebolagsrätt s. 20. Jfr NJA 1967 s. 313 (inkrånsvärförsäljning), NJA 2000 s. 404 (bruksflyg).

⁷⁴ Bedömningen av om en åtgärd faller under stämmans exklusiva kompetens tangerar bedömningen av om den strider mot verksamhetsföremålet.

regler för en hållbar bolagsstyrning med avseende på *att* näringsverksamhet bedrivs i stor utsträckning genom politiska beslut. Ramverket för upprättande av bolag och förutsättningarna för att göra investeringar ges av lagstiftaren. Även regler som möjliggör för företag att bidra till en hållbar utveckling genom skattebetalning, anställningstillfällen och andra fördelar med näringsverksamhet i stort, kommer i stor utsträckning från lagstiftaren.⁷⁵ Detsamma gäller regler för marknaden på vilken bolaget verkar.

5 Bolagsstyrning och en hållbar utveckling. Utmaningar och en stödjande regelmiljö

Ett bolag kan bidra till en hållbar utveckling genom den typ av verksamhet som bedrivs (*vad*), *hur* verksamheten bedrivs och genom själva idkandet av näringsverksamhet (*att*) (ovan 3). Bolagsstämman och bolagsledningen har framför allt möjligheter att utforma *vad* bolaget gör och *hur* bolaget bedriver denna verksamhet med hänsyn till hållbarhetsändamål (ovan 4.1–2). Stiftare, investerare och bolagets intressenter möjliggör att bolaget överhuvudtaget existerar och bedrivs (ovan 4.3). Några utmaningar i hållbarhetshänseende kan dock identifieras. Utmaningarna visar på vikten av en stödjande regelmiljö.

Bolagsorganen kan antas ha relevant information och kunskap om bolagets verksamhet, även om aktieägarkollektivet typiskt sett har mindre ingående inblick i verksamheten än bolagsledningen. För att vidta adekvata hållbarhetsåtgärder krävs emellertid även kunskap och insikter om hållbarhet och hållbarhetsprocesser. Intresseorganisationer, branschorganisationer och certifieringsorganisationer kan antas ha särskild kunskap om vissa hållbarhetsändamål och/eller produkter och tjänster i ett hållbarhetsperspektiv. Sådan kunskap kan komplettera och vara värdefull för ett företags utveckling i hållbarhetshänseende. Inte minst riktlinjer från branschorganisationer och certifieringsorganisationer är ägnade att ge konkret och sektorspecifik vägledning. Även generella riktlinjer om

⁷⁵ Även arbetsmarknadens parter har stort potentiellt inflytande på regelmiljön.

hållbart företagande från internationella organisationer som OECD och FN kan ge ledning.⁷⁶

En annan utmaning ligger i begränsningen av vad ett enskilt företag kan förväntas åstadkomma i hållbarhetshänseende. Strävan efter en hållbar utveckling implicerar genomgripande förändringar i samhället. Företag har en viktig roll att spela när det gäller innovation och genomförande, men för en bedömning av vilka verksamheter och åtgärder som är särskilt önskvärda eller riskfyllda i hållbarhetssynpunkt krävs beaktandet av olika samhällsintressen och olika tidshorisonter. Ett sådant helhetsperspektiv kan svårt krävas av företagen själva. Dessutom krävs att nödvändiga förändringar genomdrivs och får genomslag. Lagstiftaren kan i detta hänseende spela en viktig roll. Lagstiftaren kan, mot bakgrund av internationella åtaganden, forskning och remissinstansers synpunkter, ställa upp förbud för verksamheter som inte bör bedrivas alls och regler för verksamheter som bör bedrivas under särskilt kontrollerade former. Vidare har lagstiftaren möjlighet att ange gränser och miniminivåer samt påbjuda eller förbjuda vissa åtgärder. Lagstiftaren kan även genom administrativa krav, finansieringsmöjligheter och skattelagstiftning främja vissa verksamheter eller åtgärder och avskräcka från andra. Rättsliga genomdrivandemöjligheter ger regleringen tyngd. Internationella organisationer, intresseorganisationer och branschorganisationer kan ge företag underlag för innovation och utveckling i hållbarhetshänseende, men ger typiskt sett inte upphov till rättsliga normer med tillhörande rättsliga genomdrivandemekanismer.

En utmaning som framförallt gör sig gällande för bolagsledningen är att det kan finnas osäkerhet kring i vilken utsträckning hållbarhetsåtgärder är i linje med andra normer som ska följas, såsom bolagets syfte och bolagets intresse. Sådana åtgärders förenlighet med vad som ligger i bolagets ekonomiska intresse bör ofta vara avgörande för om de vidtas eller inte. Även för aktieägars engagemang kan hållbarhetsåtgärders potentiella affärsmässighet antas vara av betydelse. Regler om hållbarhet och företags hållbarhetsansvar torde kunna påverka i vilken utsträckning hållbarhetsåtgärder betraktas som ekonomiskt motiverade. Det är ofta

⁷⁶ T.ex. OECD, *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, 2011. United Nations General Assembly, Report of the Special Representative of the Secretary-General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework*, A/HRC/17/31 (21 March 2011). FN:s Global Compact.

affärsmässigt tillrådligt att leva upp till rättsliga förpliktelser. Lagstiftare och avtalsparter kan stipulera materiella krav med utgångspunkt från skyddsändamål i hållbarhetskänseende. Exempel finns på lagstiftning som öppnar för eller påbjuder att den som ingår avtal ställer hållbarhetskrav på sin avtalspart.⁷⁷ Lagstiftare och avtalsparter kan också ställa krav på att bolag eller aktieägare upprättar självreglering om hållbarhet eller informerar om sitt hållbarhetsarbete.⁷⁸ Sådana krav är ägnade att ge incitament till hållbarhetsåtgärder och kan också ge konkret vägledning om vad för hållbarhetsåtgärder som efterfrågas, utan att i detalj styra företagens hållbarhetsarbete.

Vidare kan efterfrågan på marknaden antas spela stor roll för huruvida hållbarhetsåtgärder anses ekonomiskt fördelaktiga. Reglering om information och klassifikationer kan behövas för att ge förutsättningar för ett rättvist utgångsläge på marknaden i hållbarhetskänseende.⁷⁹ Även certifieringar och index från privata aktörer, och därmed de organisationer och företag som står bakom dem, kan antas spela stor roll för hur effektivt marknaden fungerar när det gäller att uppmuntra hållbarhetsåtgärder.

Sammantaget tillhandahåller aktiebolagsrätten flera verktyg för en hållbar bolagsstyrning: bolagsordning, stämmodirektiv, ersättningsriktlinjer och styrelsens riktlinjer och anvisningar kan användas för genomförandet av hållbarhetsåtgärder. I vilken utsträckning möjligheterna tas tillvara på

⁷⁷ Lag (2016:1145) om offentlig upphandling 4:3, 17 kap. EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2017/821 av den 17 maj 2017 om fastställande av skyldigheter avseende tillbörlig aktsamhet i leveranskedjan för unionsimportörer av tenn, tantal och volfram, malmer av dessa metaller, samt guld med ursprung i konflikt-drabbade områden och högriskområden. Direktivförslag KOM(2022) 71.

⁷⁸ Mares, *Institutionalisation for Corporate Social Responsibilities* s. 172 ff., 302 ("regulated self-regulation"). Årsredovisningslag (1995:1554) 6:1 st. 4. EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2019/2088 av den 27 november 2019 om hållbarhetsrelaterade upplysningar som ska lämnas inom den finansiella tjänstesektorn. Lag (2004:46) om värdepappersfonder 2:17 h st. 2. EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV (EU) 2017/828 av den 17 maj 2017 om ändring av direktiv 2007/36/EG vad gäller uppmuntrande av aktieägares långsiktiga engagemang. EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2017/821 av den 17 maj 2017 om fastställande av skyldigheter avseende tillbörlig aktsamhet i leveranskedjan för unionsimportörer av tenn, tantal och volfram, malmer av dessa metaller, samt guld med ursprung i konflikt-drabbade områden och högriskområden. Direktivförslag KOM(2022) 71.

⁷⁹ Se t.ex. EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2020/852 av den 18 juni 2020 om inrättande av en ram för att underlätta hållbara investeringar och om ändring av förordning (EU) 2019/2088.

ett i hållbarhetshänseende adekvat sätt, beror även på andra regler och aktörer. Såväl lagstiftare som internationella organisationer, branschorganisationer och civilsamhället har viktiga roller att spela i skapandet av en sådan stödjande regelmiljö för företag.⁸⁰

⁸⁰ Jfr Agenda 2030 mål 17 om genomförande och globalt partnerskap.